

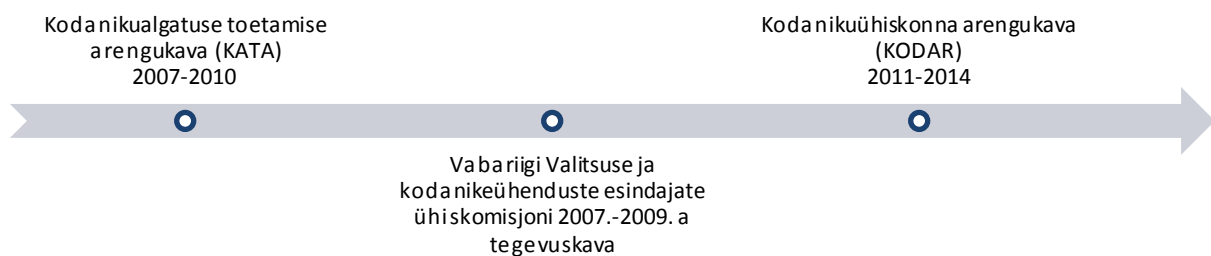
Kodanikuühiskonna valdkonna arengukava aastateks 2015-2020. Koostamise ettepanek

„Meie demokraatia ja julgeoleku keskseks, ehk isegi peamiseks tagatiseks on olnud kodanikuühiskonna jõuline areng. See on vaba riigi vabade kodanike tahe midagi ise, omal algatusel, korda saata oma keskkonna, kodukoha, oma keele, kultuuri ja oma riigi heaks.“

Toomas Hendrik Ilves võidupühal Tartus 23. juunil 2011

I SISSEJUHATUS JA TAUST

12. detsembril 2002 kiitis Riigikogu heaks Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni (EKAK), et määratleda avaliku võimu ja kodanikualgatuse rollid ning koostööpõhimõtted. Sellest ajast on Eesti kodanikuühiskonda arendatud kolme joonisel 1 välja toodud strateegilise dokumendiga.

Joonis 1. Kodanikuühiskonna valdkonna strateegilised dokumendid aastatel 2007-2014

Kehtiv arengukava lõpeb 2014. aastal. Tagamaks EKAK eesmärkide ja põhimõtete¹ elluviimise, peab Siseministeerium koos avaliku sektori ja vabaühenduste ühiskomisjoni² ning strateegiliste partneritega oluliseks uue kodanikuühiskonna valdkonna arengukava koostamist, mis hakkaks kehtima 2015. aastast.

Vabariigi Valitsuse 13.12.2005. a määruse nr 302 „Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord“ järgi esitab valdkonna küsimuste eest vastutav minister valdkonna arengukava koostamiseks Vabariigi Valitsusele valdkonna arengukava koostamise ettepaneku.

¹ Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon. Kättesaadav:

<https://www.siseministeerium.ee/30410/>

² EKAK rakendamise tegevuskavade elluviimise ja täitmise hindamise ning kodanikuühiskonna ja riigi koostöö arendamise valitsuskomisjoni istungi protokoll nr 2, 16.12.2013, päevakorrapunkt nr 2. Kättesaadav:

https://www.siseministeerium.ee/public/Eesti_kodanikuuhiskonna_arengu_kontseptsio_.pdf

Arengukava koostamise ettepanekus pakutakse välja lahendamist vajavad probleemid, kuid konkreetsed meetmed töötatakse välja erinevate asutuste ja kodanikuühenduste koostöös. Ettepanekuid kogutakse ka kaasamisüritustelt.

Käesolevas dokumendis välja toodud valdkonnad ja väljakutsed põhinevad seni läbi viidud uuringutel ja analüüsidel³; kodanikuühiskonna valdkonnaga kokku puutuvate ametnike, rahastajate, ekspertide, uurimisasutuste ja suuremate kodanikuühendustega läbi viidud kahel fookusgrupiintervjuul ning kehtivas arengukavas käsitletud, kuid jätkuvalt tähelepanu vajavatel teemadel. Samuti tugineme Vabaühenduste liidu EMSL juhataja Maris Jõgeva ekspertarvamusele.

Arengukava elluviimise kulude prognoos praeguses etapis oleks ennatlik ja ebatäpne, seepärast esitatakse see arengukava eelnõus koos konkreetsete meetmetega. Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014 iga-aastane riigieelarveline toetus on 126 865 eurot, kuid see ei sisalda asutuste tegevuskulusid, välisrahastajate toetusi ega teisi riigieelarvest eraldatud toetusi. On selge, et uus arengukava vajab oma eesmärkide saavutamiseks senisest rohkem ressursse.

Ettepaneku teksti on koostanud Siseministeeriumi regionaalhalduse osakonna peaspetsialist Marten Lauri (tel 612 5191, e-post: marten.lauri@siseministeerium.ee). Juriidilise ekspertiisi on koostanud Siseministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Janar Luts (tel 612 5084, e-post janar.luts@siseministeerium.ee).

II ARENGUKAVA KOOSTAMISE VAJADUS

Tuginedes EKAKis ning kehtivas kodanikuühiskonna arengukavas sõnastatud väärtustele, jätkab koostatav arengukava demokraatliku ning avatud ühiskonna traditsiooni kujundamist ja kindlustamist.

Kodanikuühiskonna arendamise strateegilise dokumendina peab arengukava lähtuma tegelikest vajadustest järgneval perioodil ning kindlustama valitsusasutuste ja kohaliku omavalitsuse üksuste ühtse lähenemise valdkonnale. Lisaks peab arengukava aitama kaasa erinevate valitsusasutuste koostööle valdkonna arendamisel.

Oluline on, et arengukava eesmärke toetaks ka vabaühenduste endi, eriti strateegiliste partnerite tegevus. Siseministeerium peab oluliseks, et kõigis arengukava võtmevaldkondades oleksid riigile tugevad partnerid võimekate ühenduste näol.

Kõiki elanikke hõlmava demokraatliku protsessi jätkumiseks Eestis on vaja kodaniku- ehk vabaühendusi ja aktiivseid kodanikke. Kodanikuühiskonnas saavad ühiskonna liikmed, nende ühendused ning avalik võim töötada koos Eesti Vabariigi põhiseadusest tulenevate põhiväärtuste – vabadus, õiglus ja õigus, sisemine ja väline rahu, ühiskondlik edu ja üldine kasu ning eesti rahvuse ja kultuuri kestmine – säilitamiseks.

Ka Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi peatüki „Kodanike riik“⁴ eesmärgid aastateks 2011-2015 on ühelt poolt kodanikuühiskonna tugevnemine, et vabad kodanikud osaleksid oma ühenduste kaudu tegusalt nii ühiskondlike otsuste langetamises kui ühiskonnaelu

³ Kättesaadavad: <https://www.siseministeerium.ee/uuringud-ja-publikatsioonid>

⁴ <http://valitsus.ee/et/valitsus/tegevusprogramm/kodanike-riik>

korraldamises ning teiselt poolt soov, et Eesti riik kasutaks igat maksumaksja poolt makstud senti säästlikult, eesmärgiga pakkuda selle eest parimat võimalikku avalikku taristut ja teenust võimalikult paljudele.

Arengukava kehtib aastatel 2015-2020. See periood ühtib Euroopa Liidu struktuurifondide rahastamisperioodi ning teiste olulisemate strateegiliste dokumentide kehtivusega – näiteks Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“, Noortevaldkonna arengukava 2014-2020 jpt. Samas võib arengukava kehtivuse periood selle koostamisel muutuda.

Järgnevalt anname ülevaate kodanikuühiskonnas toimuvast ning kehtiva Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014 tulemustest ja tegevuste hetkeseisust.

- **Eestis on kokku 30 247 mittetulundusühendust⁵**, sh 800 sihtasutust (SA) ja 30 247 mittetulundusühingut (MTÜ). Neist omakorda umbes pooled on korteri-, garaaži- jm ühistud.
- **Peaaegu igas kolmandas tegutsevas MTÜ-s on palgalisi töötajaid** (30,3% tegutsevatest MTÜ-dest 2013. a vrd 28,5% 2011. a)⁶.
- **Tõusnud on MTÜ töötajate keskmine brutopalk⁷**. 2013. a lõpu seisuga on MTÜ töötajate brutopalk 414 eurot kuus (vrd 2010. a 358 eurot).
- **Kasvanud on vabaühendustele tehtud annetuste maht⁸**. Tulumaksusoodustusega mittetulundusühenduste, sihtasutuste ja usuliste ühenduste nimekirja kuuluvatele vabaühendustele annetati 2013. aastal 17,3 mln eurot (vrd 2012. a 16,3 mln eurot). Annetusi deklareerinud vabaühenduste arv on tõusnud 1310-ni (vrd 2012. a 972 vabaühendust).
- **31% Eesti elanikest on viimase aasta jooksul osalenud vabatahtlikus tegevuses⁹**, mis on sarnane Euroopa Liidu keskmisega (29%).
- **Umbes kaks kolmandikku Eesti elanikest väljendab pigem osalusdemokraatlikke hoiakuid¹⁰** nagu „koos tegutsedes saavutab ühiskondlikes asjades enam kui üksinda.“ Seega on Eesti inimesed oma väärtusorientatsioonides ja hoiakutes vastuvõtlikud osalusdemokraatialle.

⁵ Äriregister, 1. jaanuari 2014 seisuga.

⁶ Eesti Statistikaamet, 2013. Statistiline profiil - majanduslikult aktiivsete üksuste (äriühingute, füüsilisest isikust ettevõtjate, asutuste, mittetulundusühingute) kogum, mida Eesti Statistikaamet kasutab majandusstatistika üldkogumina 1994. aastast.

⁷ Maksu- ja Tolliametile esitatud palgaandmed. Kuude lõikes esitatud palgaandmetest arutati keskmine väljamakstud palk ühe töötaja kohta ühes kuus, seejärel kuukeskmiste põhjal keskmine brutokuupalk aasta kohta. Samas tuleb arvestada, et näitaja kajastab nii püsi- kui projektipõhiseid kui ka täis- kui osalise tööajaga töötajaid ega pruugi seega illustreerida täielikult tegelikku olukorda.

⁸ Maksu- ja Tolliametile esitatud INF 4 deklaratsioonide andmed. INF 4 deklaratsioonide esitasid kuni 2011. a-ni kõik tulumaksusoodustusega MTÜ-de, SA-de ja usuliste ühenduste nimekirja kuuluvad isikud, erakonnad, avalik-õiguslikud ülikoolid ja haiglaid haldavad isikud, kuid pärast seda on INF 4 esitamine kohustuslik vaid antud nimekirja kuuluvatele ühingutele. Need, kes saavad maksustavaid annetusi ehk ei kuulu tulumaksusoodustusega ühingute nimekirja, saadud annetusi ei deklareeri. Need on juba andja poolt deklareeritud ja maksustatud.

⁹ Uus, M., Hinsberg, H., Mänd, T., Batueva, V. 2013. „Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2013.“ Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. Kättesaadav: https://www.siseministerium.ee/public/vabatahtlikus_tegevuses_osalemine_2013.pdf

¹⁰ Kodanikeühiskonna uurimis- ja arenduskeskus (2012). „Kodanikualgatus toetavad väärtused ja käitumismustrid Eesti elanikkonnas 2011-2012.“ Kättesaadav: https://www.siseministerium.ee/public/danikualgatus_toetavad_vaartused_ja_kaitumismustrid_Eesti_elanikkonnas_2011-2012_uuringu_teostaja_Kodanikeuhiskonna_uurimis-ja_arenduskeskus_Tallinna_Ulikool.pdf

Kokkuvõtvalt on Eesti kodanikuühiskond tugevalt arenenud – meid iseloomustab koostöö, hea seadusandlik keskkond, tugev infrastruktuur ning positiivne meediakajastust. Jätkuvat arendamist vajavad aga organisatsioonide tegutsemisvõime ja finantssuutlikkus.¹¹ Samuti tuleb senisest aktiivsemalt arendada sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse, teenuste delegeerimise, vabatahtliku tegevuse ja vabauhenduste eeskoste tugistruktuure.

Kehtiva Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014 rakendusplaanis planeeritud 69 tegevusest on 2014. aasta jaanuariks ellu viidud 23 ning töös 38 tegevust, neist osa igaaastased või jooksvad ülesanded – näiteks SA Kodanikuühiskonna Sihtkapitali või maakondlike arenduskeskuste MTÜ konsultantide tegevuse toetamine.

Tähtaega on pikendatud viiel juhul, kuid ka need saavad ühele poole arengukava lõppedes. Vaid kolm tegevust oli erinevatel põhjustel ellu viimata. Kindlasti on uues arengukava oluline keskenduda ka kehtivas arengukavas täitmata jäänud või osaliselt täidetud tegevustele.

Arengukava koostamise ettepanekule on lisatud kehtiva Kodanikuühiskonna arengukava rakendusplaani täitmise aruanne aastate 2011-2012 kohta (lisa 1, võetud teadmiseks 25.07.2013 Valitsuse protokollilise otsusega).

III VALDKONNA ARENGUKAVA KOOSTAMISE EESMÄRK

Valdkonna arengukava koostamise laiem eesmärk on aidata kaasa kodanikuühiskonna ehk vabakonna arengule.

Vabakonnana mõistame ühiskonda, kus inimesed osalevad aktiivselt ühiste asjade plaanimises, otsustamises ja elluviimises. Vabakond saab pakkuda riigile ja kohalikule omavalitsusele mitmel erineval viisil tuge nii avalike teenuste pakkumise kui ühiskondlike või kogukondlike probleemide lahendamiseks, mis kõik omakorda tõstavad inimeste elukvaliteeti. On piisavalt teoreetilisi ja empiirilisi uuringuid, mis tõestavad, et kolmas sektor on tihti leidnud uut tüüpi teenuseid või lahendusi, et lahendada olemasolevaid reaalseid probleeme.

Samuti on valdkonna arengukava eesmärk tõsta kodanikuhariduse ja -aktiivsuse taset ning tugevdada osalusdemokraatiat, mis kõik aitavad kaasa inimeste elukvaliteedi tõstmisele ja sidusama ühiskonna loomisele.

Nendele eesmärkidele aitavad kaasa:

1. kodanikualgatuse tugisüsteemi toimimise tagamine ja arendamine;
2. avaliku võimu ja kodanikualgatuse partnerlusel põhineva koostöökultuuri juurutamine, heade koostöötavade tutvustamine ja laialdane kasutuselevõtt;
3. elukestva kodanikuhariduse aktiivne edendamine.

Arengukava loob Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioonile (EKAK) toimiva elluviimise süsteemi, millega aidata kaasa ülal toodud EKAK üldiste pikaajaliste prioriteetide saavutamisse.

---

¹¹ Vabauhenduste elujõulisuse indeks (USAID), 2012. Kättesaadav: <http://ngo.ee/sites/default/files/files/Estonia%20-%20Translated%20and%20Formatted.pdf>

Lisaks aitab arengukava:

1. täpsustada riigi rolli ja vastutust kodanikuühiskonna arengus osalejana;
2. edendada koostööd erinevate poliitikavaldkondade ja osapoolte vahel;
3. toetada horisontaalsete eesmärkide seadmist ja ellu viimist Euroopa Liidu struktuurifondide rakendamisel;
4. reageerida osapoolte koostöös ühiskondliku ja majandusliku olukorra muutustele

IV LAHENDAMIST VAJAVATE PROBLEEMIDE KIRJELDUS

Järgnevalt on viie võtmeteema lõikes välja toodud olulisemad probleemid, mille lahendamisele arengukava koostamise käigus keskenduda vaja on.

Meetmete planeerimisel ja prioriteetide seadmisel on oluline arvestada kodanikuühiskonda mõjutavate tulevikutrendidega¹², sealhulgas:

- **avaliku sektori ressursid pigem vähenevad** ja konkurents avalikele toetustele vabaühenduste seas suureneb. Kasvab huvi ja vajadus äri sektori raha kaasamise järele. Oluliseks muutub riigi panus vabaühenduste tegutsemiskeskonda ning mitterahaline toetus vabaühendustele.
- **teenuste osatähtsus tõuseb**, sest avalik sektor vajab ja otsib partnereid, kes oleksid võimelised pakkuma teenuseid kvaliteetselt ja professionaalselt;
- **vabaühenduste roll suureneb** nii teenuste pakkumises kui poliitika kujundamises osalemisel, sellega tõuseb ka vabaühenduste vastutus. Oluline on pöörata tähelepanu vabaühenduste sisedemokraatialle ning esindusorganisatsioonide töö läbipaistvusele. Samal ajal vajavad teenuste pakkujad, huvikaitseorganisatsioonid kui teised strateegilised partnerid oma tegevuseks stabiilset rahastust.
- **vähenevad sektoritevahelised erinevused**, sellega kaasneb näiteks ärimudelite rakendamine (omatulu teenimine) vabaühenduste töös ning vajadus kasvatada teenuste pakkumise ja arendamise kompetentsi vabaühendustes.

A. Sotsiaalne innovatsioon¹³

Viimastel aastatel on sotsiaalse innovatsiooni edendamine muutunud poliitikas järjest tähtsamaks. Euroopa Komisjoni tasandil tegeletakse sotsiaalse innovatsiooni edendamisega Innovatsioonipoliitika programmis (*European Commission's Innovation Policy*). Valdonna arengukavaga soovitakse tõsta sotsiaalse innovatsiooni edendamine vabakonnas üheks fookusteemaks, sest paljusid probleeme püütakse lahendada traditsioonilistel viisidel, kuid see ei taga alati soovitud tulemusi.

Valdkonna arengukava peab vastama küsimusele, kuidas on kõige targem ja tulemuslikum sotsiaalset innovatsiooni edendada nii, et see ühelt poolt lahendaks olemasolevaid probleeme, tõstaks inimeste elukvaliteeti ja aitaks kaasa sidusama ja võrdsema ühiskonna tekkimisele ning teiselt poolt tõstaks vabaühenduste tegutsemisvõimekust.

¹² Jõgeva, Maris (2013). „Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014 ekspertanalüüs“

¹³ Sotsiaalne innovatsioon – loominguulised ning uusi väärtusi loovad lahendused ühiskondlikele probleemidele, millel on pikaajaline mõju ja mis tõstavad inimeste heaolu. Allikas: Mänd, K. (2013) „Sotsiaalne innovatsioon: kas moesõna või tegelik panus ühiskonda?“ Kättesaadav: <http://mottehommik.praxis.ee/sotsiaalne-innovatsioon-kas-moesona-voi-tegelik-panus-uhiskonda>

Probleemid, millele viidati fookusgruppides¹⁴:

1. Sotsiaalselt innovaatiliste lahendustega tegeletakse poliitikavaldkonniti ning puudub horisontaalne koostöö, mis aitaks algatuste loodava muutuse ulatust laiendada. Samas ei ole vabaühendused sageli teadlikud (sotsiaalse) innovatsiooni mõistest ega sotsiaalse innovatsiooni potentsiaalset vabaühendustele, et lahendada ühiskondlikke ja kogukondlikke probleeme.
2. Vabaühenduste rahastamisel või toetusmeetmete planeerimisel ei ole mõeldud piisavalt loominguulistele ja ebatraditsioonilistele lahendustele, millel oleks pikaajaline mõju ning mis tõstaks inimeste heaolu.

A1. Kodanikuühendused kui partnerid avalike teenuste osutamisel¹⁵

Avalike teenuste delegeerimist kodanikeühendustele praktiseerib umbes 60% kohalikest omavalitsustest, mis hõlmavad umbes 87% Eesti elanikest. Samas on erinevate omavalitsuste praktika küllaltki erinev ning suurel määral sõltuvuses KOV juhtide teadmistest, hoiakutest ja väärtustest.¹⁶ Avalik võim tõlgendab teenuste delegeerimist tihti kui kodanikeühenduste rahastamist ning jätab vabaühendused partnerluses ebavõrdsesse „saaja“ rolli.

Kehtivas kodanikuühiskonna arengukavas seati fookus tugevama partnerluse toetamisele avalike teenuste arendamisele, keskendudes läbipaistvusele (standardid koostöös), jätkusuutlikkusele (partnerlus ja pikaajalised lepingud) ning teenuste kvaliteedile (kodanikud on teenustega rahul). Tegevustena nähti ette delegeerimise soodustamist ja praktikate ühtlustamist, teenuste sisukirjelduste ja miinimumstandardite kirjeldamist. Teenuste delegeerimisega seonduv on horisontaalne teema ja ka selles suunas oli arengukava eesmärgiks tuua arendustegevuste vastutamise eest kokku erinevad ministriumid (lisaks SIM-le SoM, HTM, KuM).

Selleks, et vabaühenduste roll avalike teenuste osutamisel suureneks, on äärmiselt oluline pöörata tähelepanu vabaühenduste vastava võimekuse arendamisele. Teenuse kvaliteeti ei ole võimalik vaadata lahus teenuse pakkuja võimekusest. Arendamiseks teenuse pakkuja võimekust tuleb arendada teenuse pakkujate tugistruktuuri.

Teenuste delegeerimisega seotud probleemidel edu saavutamiseks võiks abiks olla näiteks rahastamise korrastamisega sarnane suuremamahulisem, laiaulatuslikum ja erinevaid organisatsioone tegevuste juhtimisse kaasav programm.

---

¹⁴ 22. ja 23. oktoobril 2013 viis Siseministerium läbi kaks fookusgruupiintervjuud kodanikuühiskonna valdkonnaga kokku puutuvate ametnike, rahastajate, ekspertide, uurimisasutuste ja suuremate kodanikuühenduste esindajatega.

¹⁵ Partnerlus avalike teenuste osutamisel – vabaühendused või eraettevõtted osutavad avalikke teenuseid koostöös avaliku sektoriga. Levinuim vorm on lepinguline delegeerimine. Allikas: Lember, V., Parrest, N., Tohvi, E. (2011) „Vabaühendused ja avalikud teenused: partnerlus avaliku sektoriga. Ülevaade ja juhised.” Kättesaadav: <http://www.ngo.ee/sites/default/files/files/Vaba%C3%BChendused%20ja%20avalikud%20teenused%20-%20partnerlus%20avaliku%20sektoriga.pdf>

¹⁶ Praxis (2009). Kohaliku omavalitsuse üksuste avalike teenuste lepinguline delegeerimine kodanikeühendustele. Kättesaadav: https://www.siseministerium.ee/public/SIMDEL_raport.pdf

Probleemid, millele viidati fookusgruppides:

3. Vabaühenduste võimekus ja kompetents osutada avalikke teenuseid on sageli madal, esineb näiteks juhtimis- ja huvikaitsesuutmatust, aga ka puudusi majandamis- ja läbirääkimisoskustes. Samal ajal puudub ka organisatsioon, kes tegeleks avalike teenuste osutajate huvikaitsesega.
4. Potentsiaalsete teenuse delegeerijate seas valitseb vähene teadlikkus vabaühendustele delegeerimise eelistest. Ka kasutatakse teenusega osutatud muutuse mõõtmiseks väljundindikaatoreid, mis ei anna aga objektiivset ülevaadet.
5. Vaid väheste avalike teenuste osutamiseks on kehtestatud miinimumstandardid.
6. Avaliku teenuse delegeerimisel on jätkuvalt olulisim kriteerium soodsaim hind, mitte kvaliteet ega kliendikesksem lähenemine. See aga toob vabaühendustes sageli kaasa teenuse osutamise alla omahinna, lühikesed delegeerimise lepingud jpm.
7. Vabaühenduste seas levib proteksionistlik suhtumine, mis väljendub üksteise tajumises konkurentidena, mitte partneritena taotluste esitamisel või hangetes osalemisel.

A2. Sotsiaalne ettevõtlus¹⁷

Sotsiaalne ettevõtte on organisatsioon, mille põhikirjaline eesmärk on lahendada mõnda ühiskondlikku probleemi kaupade või teenuste müügist teenitud tulu abil. Laiemalt tegelevad sotsiaalse ettevõtlusega kõik need avalikes huvides tegutsevad vabaühendused, kes rahastavad oma kogukonnale suunatud tegevust ettevõtlustulu teenimisega. Sotsiaalse ettevõtluse toetamine on üks olulistest strateegilistest läbivatest teemadest vabaühenduste tegevusvõimekuse tõstmisel.

Sotsiaalsetest ettevõtetest on Eestis enamus registreeritud mittetulundusühingute või sihtasutustena. Need on traditsioonilised vormid selge ühiskondliku eesmärgiga organisatsioonidele, sh nendele avalikes huvides tegutsevatele vabaühendustele, kelle tulueelarve täitub osaliselt või täielikult tänu ise ettevõtlustulu teenimisele. Taolist juriidilise vormi valikut põhjendab muuhulgas vajadus võita haavatavate sihtrühmade liikmete ja koostööpartnerite usaldus ning välistada kasumijaotus.

Tänapäeval pole sotsiaalne ettevõtlus ega vabaühenduste omatulu teenimine laiemalt süsteemselt kajastatud riiklikes poliitikates.

Probleemid, millele viidati fookusgruppides:

8. Sotsiaalsete ettevõtete olemus ei ole piisavalt selge ega reguleeritud, seda liiki organisatsioonid on jäänud halli alasse vaba- ja ettevõtlussektori vahele. Näiteks ei ole vabaühenduste, sh sotsiaalsete ettevõtete äriplaanid sageli ettevõtluse toetusmeetmetes abikõlblikud, kuna puudub ekspordipotentsiaal või kasumimarginaal, kuid jäetakse arvestamata lisaväärtus ühiskonnale.
9. Vabaühenduste ise tulu teenimise küsimused ei ole juriidiliselt väga selged. Nende

---

¹⁷ Sotsiaalne ettevõtlus – ärilise tegevuse sidumine ühiskondliku eesmärgiga, tehes seda oma toodete-teenuste müügiga. Sotsiaalne ettevõtte tegutseb mingi konkreetse ühiskondliku eesmärgi saavutamise nimel, kasutades selleks ettevõtlusega teenitud tulu. Allikas: Lillemets, A. (2011) „Eesti sotsiaalse ettevõtluse kogemuste ja olukorra kaardistamine“. Kättesaadav: https://www.siseministerium.ee/public/Eesti_sotsiaalse_ettevotluse_kogemuste_ja_olukorra_kaardistamine.pdf; Sotsiaalsete ettevõtete võrgustik koduleht. Kättesaadav: <http://sev.ee/se-eesti/>

võimekust tulu teenida käsitletakse miinusena näiteks tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute, sihtasutuste ja usuliste ühenduste nimekirja kuulumisel.

B. Kodanikuharidus¹⁸

Kodanikuhariduse valdkonnas pole senini olnud poliitika kujundamise koordineerijat, mistõttu on kodanikuhariduse arendustegevus olnud ebasüsteemne. Keskseks küsimuseks on kodanikuhariduse süsteemne arendamine ning ametkondade vahelise koostöö tõhusus, mida on takistanud formaalhariduse ja mitteformaalhariduse lahus käsitlemine ning kodanikuhariduse arendamises sisulist kaalukust ja mõju omava püsiva koostöövormi puudumine. Ühiskonnaliikmed on kodanikuhariduse võimalustest suhteliselt vähe teadlikud.

Kehtiva kodanikuühiskonna arengukavaga sooviti muuta kodanikuhariduse korraldust selliselt, et see oleks vähem juhuslik ja paremini koordineeritud.

Uue arengukava koostamisel on taas päevakorral küsimus kodanikuhariduse suuna juhtimisest ja koordineerimisest. Mõistlik on juhtimismudeli valik teha juba arengukava koostamisel, rääkida see partneritega läbi ning arvestada valikuga rakendusplaani koostamisel, hiljem ka selle täitmisel. Kui riik ei võta kodanikuhariduse koordineerimist ja juhtimist enda vastutada, tuleks kaaluda selle delegeerimist mõnele vabaühendusele.

Probleemid, millele viidati fookusgruppides:

10. Enam kui pooled Eesti elanikest ei ole kokku puutunud kodanikualgatusliku tegevusega või ei ole (poliitiliselt) aktiivsed väljaspool valimisi. Probleem puudutab ka eesti keelt emakeelena mitte kõnelevaid elanikke. Esineb ka lõhe eesti- ja venekeelse elanikkonna informatsioonis.
11. Jätkuvalt on probleem kodanikuhariduse valdkonna killustatus. Kodanikuhariduse valdkonna edusammud on eraldiseisvad ja kohati ühekordsed ning võivad seepärast jääda teistele kodanikuharidusega tegelejatele teadmata, mis omakorda võib viia tegevuste dubleerimiseni.
12. Kodanikuhariduse mõiste on endiselt formuleerimata ning selle sisus pole kokku lepitud. See takistab ülevaate saamist kodanikuhariduslikest algatustest.

B1. Kodanikuharidus formaalhariduses

13. Eesti õpilased on kodanikuharidusliku osalemise poolest pigem alla Euroopa keskmise taseme. Põhikoolis ja gümnaasiumis jääb kodanikuühiskonna teemade käsitlemises puudu praktilisest väljundist, sageli seepärast, et õpetajal endal puudub vastav praktiline kogemus. Sarnane probleem on ka kõrghariduses, kus sageli puudub kodanikuühiskonna või -haridusega seotud kursuste läbimise võimalus.
14. Kodanikuühiskonna praktika pakkumine ei saa aga hoogu sisse rohujuuretasandi algatustest, s.o. vabaühenduste endi algatusel. Ühendid on küll olulised partnerid kodanikuühiskonna alase praktika pakkumisel, kuid initsiatiiv selleks peab tulema avalikust sektorist.
15. Kodanikuaktiivsuse ja -algatuse käsitlemisel puudub aineteülene koostöö ja teemade sidumine, samuti puudub nõ sotsiaalne mõõde ettevõtlusõppest.

---

¹⁸ Kodanikuhariduse all mõistetakse oskusi, teadmisi ja väärtushinnanguid, mis toetavad kodaniku aktiivset ja vastutustundlikku osalemist ühiskonnaelus, aidates kaasa selleks vajalike võimaluste, tahte ja pädevuse tekkimisele. Allikas: Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014. Kättesaadav: https://www.siseministerium.ee/public/KODAR_VV_.pdf

16. Riigil puudub ülevaade, millistes õppekavades ning millises mahus on kodanikuhariduslikud teemad käsitletud.

B2. Kodanikuharidus mitteformaalhariduses

17. Lahendamata on küsimus, kuidas viia kodanikuharidus ka täiskasvanuteni, nt töökoha kaudu. Kodanikualgatuslike väärtuste puudumine kodus või peres soodustab aga suletud ringi tekkimist ning vabakonna algatustest kaugenemist.
18. Lisaks erinevate üldharidusainete omavahelisele sidumisele puudub ka erinevate, peamiselt vabäuhenduste algatatud projektide ja programmide sidumine.

C. Kaasamine ja osalus, sh poliitika kujundamises osalemine ja huvikaitse¹⁹

Oluline osa aktuaalsetest arengutest puudutab avaliku võimu ja kolmanda sektori vahelisi suhteid. Kodanikeühenduste, aga ka ekspertide ja ettevõtete kaasamise abil kavandatud ja teostatud poliitika vastab paremini ühiskonna tegelikele ootustele ja vajadustele. Positiivsete näidetena saab tuua kaasamiskoordinaatorite võrgustiku loomise ning Kaasamise hea tava uuendamise ning heakskiitmise 2011. aastal.

Paljude avaliku võimu protsesside juhtimisel ja elluviimisel jäävad aga ühendused tihti õigeaegse informatsioonita, eelinformatsiooni avaldamine kaasamisprotsesside kohta on ministeeriumiti (tihti ka ministeeriumi sees) erinev ja kaasamise käik pole alati läbipaistev.

Kehtiva kodanikuühiskonna arengukavaga seati eesmärk kaasamist laiendada (arvestatakse valitsusväliste osapoolte panusega) ning selle kvaliteeti parandada (osapooled on rahul). Tegevustena nähti mh ette kaasamise korralduse seostamist reaalsete tööprotsessidega.

Probleemid, millele viidati fookusgruppides:

19. Kaasamise teemadel puudub riigi tasandil kindel eestvedaja.
20. Kaasamine ise ega kaasamise hea tava järgimine ei ole otsustajatele kohustuslik, samuti puudub mehhanism kaasamise hea tava järgimise monitoorimiseks. Seetõttu kaasatakse avalikkust alles otsuste langetamise protsessis, kuid esineb ka pelgalt formaalset kaasamist või otsustajate tõrjuvat hoiakut uute partnerite vastu. Samas puudub avaliku sektori asutustes arusaam mitmekesisest osalusvormidest.

C1. Kaasamine kohalikes omavalitsustes ja riigiasutustes

21. Puudub kaasamisalane nõustamisteenus kohalikele omavalitsustele (KOV) ning puudub KOV-ide endi vahel heade kogemuste jagamise mehhanism. Kohalikul tasandil ei ole kaasamise hea tava teemadel kokku lepitud.
22. Vabäuhenduste ja kodanike kaasamist KOV arengukavade koostamisse esineb vähe.
23. Kaasamise teemade olulisus ei pruugi olla jõudnud otsustajate tasandile, sest kaasamiskoolitustel osalevad sisuametnikud. Selle kinnituseks – asutuste tööplaanidesse ei planeerita sageli aega kaasamiseks. 2007. aastal loodud

---

¹⁹ Kaasamine on avaliku võimu tegevus, mille eesmärk on anda kodanikele või neid esindavatele ühendustele võimalus osaleda neid mõjutavate otsuste tegemisel, sh õigusloomes. Kaasamine ja osalemine on sama tegevuse kaks poolt. Allikas: Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014. Kättesaadav: https://www.siseministeerium.ee/public/KODAR_VV_.pdf; Hinsberg, H., Kübar, U. (2009) „Kaasamise käsiraamat ametnikele ja vabäuhendustele.“ Kättesaadav: <http://www.ngo.ee/sites/default/files/files/Kaasamise%20k%C3%A4siraamat.pdf>

kaasamise koordineerijate võrgustiku roll on väikene nagu ka selle liikmete omavaheline suhtlus.

C2. Kaasamine vabaühenduste vaatest

24. Sageli on vabaühendused ise passiivsed ega otsi kontakti kaasatud olemiseks, teisalt võib vabaühendustel olla raskusi enda liikmete, partnerite või sihtrühma(de) kaasamisega. Viimasega haakub kaasajate ootus, justkui esindaks vabaühendus üht konkreetset seisukohta, jättes arvestamata, et ühenduse liikmete seas võib olla eriarvamusi.

D. Kodanikuühenduste tegutsemisvõimekus ja -keskkond

Tähelepanu tuleb pöörata viisidele, kuidas ühendused suudavad oma ressursse ühiseks tegevuseks koondada ning avada töötavaid kanaleid oma sihtrühmade ja lihtliikmete osalemiseks otsustes, mis mõjutavad nende käekäiku. Põhilisteks probleemideks täna (maakondlike) katusorganisatsioonide vähesus või puudumine, ühenduste valdkondlik killustatus ja omavaheline koostöö vähesus. Loodud on erinevad tugistruktuurid (MAK-id), samas on nõrk ühenduste esindajate eestkoste- ja juhtimissuutlikkus.

Õigusliku keskkonna keskseks vajaduseks on avalikes huvides tegutsevate kodanikuühenduste rolli selgem õiguslik määratlemine. Avalikes huvides tegutsevatel ühendustel on võimalik taotleda tulumaksusoodustusi. EMTA juures registreeritud tulumaksusoodustusega sihtasutuste ja mittetulundusühingute nimekiri aga ei sisalda kõiki organisatsioone, mis tegutsevad avalikes huvides.

Kehtiva Kodanikuühiskonna arengukava eesmärgiks seati, et riigiasutused ja kohalikud omavalitsused toetavad kodanikuühenduste tegevust. Kodanikuühendused on tegevus-, koostöö- ja jätkusuutlikud ning sotsiaalsete muutuste algatajad ja elluviijad. Kodanikuühenduste tegutsemisvõimekus ja elujõulisust toetava õiguskeskkonna arendamisel on kehtiv arengukava olnud tulemuslik, sest tänaseks on olemas konkreetsete ettepanekud seaduste muutmiseks.

Probleemid, millele viidati fookusgruppides:

D1. Õiguskeskkond

25. Endiselt on probleemiks Maksu- ja Tolliameti lähenemine *heategevuslikkuse* mõistele, mis tekitab arusaamatusi tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute, sihtasutuste ja usuliste ühenduste nimekirja kuulumise või mittekuulumise osas.²⁰
26. Kodanikuühiskonda puudutava õiguskeskkonna muutmise aruteludes pole seni piisavalt kaasatud äri sektori esindajaid, kuigi näiteks annetuste teema puudutab otseselt ka neid.
27. Lahendamata on küsimus nn sotsiaalsete ettevõtete ehk ühenduste, kes oma teenuste või toodete müügil saadud tulu kasutab oma põhikirjalise eesmärgi täitmiseks, juriidilise vormi küsimus. See haakub käesoleva dokumendi probleemiga nr 8.

---

²⁰ Käesoleva dokumendi koostamise hetkel on Vabariigi Valitsus oma kabinetiistungil otsustanud lihtsustada antud nimekirja kuulumise põhimõtteid, kuid vastav seaduseelnõu pole veel valmis, rääkimata ettepanekute laiema arutelust. Seega on võimalik, et uues arengukavas pole sellele küsimusele enam selles võtmes keskenduda vaja.

28. Ettevõtjate jaoks on kallim nende vabaühenduste toetamine, kes ei kuulu tulumaksusoodustustega ühenduste nimekirja²¹. Takistus on ka näiteks maksuvabastuse madal piirmäär, mis võib endaga kaasa tuua ettevõtjate loobumise vabaühenduse toetamisest.

D2. Kodanikuühiskonna tugistruktuur

29. Seni ei ole objektiivselt suudetud maakondlike arenduskeskuste, eelkõige vabaühenduste konsultantide töö ja loodava muutuse vahel seost leida. See tähendab, et konsultandid küll tegutsevad, kuid puudu on nende töö tulemuste ja mõju hindamine.

30. Kaardistamata on vabaühenduste koolitusvajadused ja vajadus personaalse nõustamise järele. Probleemiks võib olla ka erinevate arenguprogrammide rohkus ning kõikum kvaliteet – näiteks mentorite ebapiisav ettevalmistus või ebasobivate meetodite valik.

31. Vabaühenduste tegevust toetav tugistruktuur ei ole omavahel piisavalt sidustatud – kuigi on ka häid näiteid, esineb siiski ka dubleerimist nii rahastatavate eesmärkide kui tegevuste osas.

D3. Kodanikuühenduste riikliku rahastamise korrastamine

32. Probleemiks on teatud eesmärkide topeltrahastamine, selle üks lahendus võib olla ühtse rahastamise andmebaasi või infosüsteemi loomine.

33. Kuigi 2013. aastal töötati välja ühenduste rahastamise juhendmaterjal koos rahastamise põhimõtetega, puudub sellel pidev rakendusmehhanism. Sellega haakub probleem kohati läbipaistmatutest projektikonkurssidest, kus projektide sildi all jagatakse tegevustoetust – näiteks hasartmängumaksu nõukogu.

34. Vähe kasutatakse finantsinstrumente ehk laene-garantiisid jms vabaühendustele. Ka ei harrastata nõ ebatraditsioonilisi rahastamisviise nagu näiteks vabaühenduste tingimuslikku rahastamist ehk projekti toetamist juhul, kui teine osa rahastusest leitakse äri sektorist. Kuigi see on iga rahastaja enda otsustada, on siin võimalik välja töötada toetavaid meetmeid.

D4. Vabaühenduste omatulu teenimine ja majanduslik jätkusuutlikkus

35. Õigusruumis puudub selgus vabaühenduste võimalustes teenida majanduslikku tulu, mis seisneb näiteks väärarusaamas, et vabaühendused peavadki tegutsema annetuste, liikmemaksude ja avaliku sektori toetustest. Üleüldise avaliku sektori rahastamise vähenemise taustal on see oluline küsimus, mis vajab lahendamist.

36. Vabaühenduste majanduslikku jätkusuutlikkust takistab ka nende suutmatuse oma tegevuse mõju hinnata ja seejärel selgelt kommunikeerida. Kui vabaühendus ei suuda oma tegevuse mõju selgelt avalikkusele tutvustada, on keeruline tõsta ka usaldust selle ühenduse vastu, mis võib väljenduda väheses hulgas annetustes vms.

---

²¹ Ka see ettepanek leidis Vabariigi Valitsuse kabinetiistungil toetust, seega on võimalik, et uues arengukavas pole sellele küsimusele enam sellisel kujul keskenduda vaja.

D5. Vabaühenduste kohta käiv statistika

37. Kodanikuühendusi puudutav statistika ei võimalda kajastada objektiivset hetkeseisu – näiteks puudub klassifikaator kodanikualgatuslike ja avaliku sektori valitseva mõju all olevate või valitsussektorisse kuuluvate mittetulundusühingute ja sihtasutuste eristamiseks. Seega puudub ka adekvaatne ülevaade vabaühendustele eraldatud riigieelarvelise toetuse kohta. Ka ei ole tasakaalus vabaühenduste tegevuse kohta kogutavate ja nende põhjal avalikustatud andmete. Samal ajal võib vabaühendustel olla valmisolek esitada ka rohkem andmeid, kui neid analüüsitaks ja avaldataks.
38. Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatorid (EMTAK) on erineva üldistustasemega, ebatäpsed ning valitud juhusliku loogika järgi. Samal ajal on klassifikaatoreid, mis ei sobigi vabaühenduste tegevusega – osa koode kirjeldab tegutsemise valdkonda, osa sihtrühma ning osa tegevusi.

E. Heategevus ja strateegiline filantroopia²²

Elanikkonna teadlikkus vabatahtlikuna tegutsemise võimalustest on viimase viie aastaga tõusnud, samas ei erista õiguslik keskkond ei endiselt vabatahtlikku õigusliku seisundi järgi teistest õigussubjektidest, mis on probleemina terav eelkõige vabatahtlike kulude katmisega seotud vaatepunktist.²³

Kehtiva arengukava eesmärgiks seati annetuste suurenemine, aga ka, et seda tehakse läbimõeldult, regulaarselt ja suurenevas mahus ning vabatahtliku tegevuse maine ja ulatuse kasv ehk vabatahtlikud on soodustatud, tunnustatud ja väärtustatud, vabatahtlikud vabaühenduste tegevustesse kaasatud.

Probleemid, millele viidati fookusgruppides:

39. Vabaühendused ei käsitle annetuste kogumist tõsise alternatiivina avaliku sektori toetustele. Niisamuti ei pöörata vabaühendustes piisavalt tähelepanu annetajate hulga kasvatamisele ega kasutada piisavalt mugavaid ega tähelepanu äratavaid annetusviise. Puudub ka paindlikkus erinevate annetusviiside ja -kampaniate kasutamisel.

E1. Vabatahtlik tegevus²⁴

40. Osa vabaühenduste rahastajaid ei arvesta vabatahtlike panusega kui ühe osaga projekti omafinantseeringust. Ka see on alati rahastaja enda otsustada, kuid siin on

---

²² Annetus (ingl *donation*) on vabatahtlik rahaline või muu kingitus, millega ei kaasne kohustusi, vastuteenet ega teenuse osutamist. Annetus võib olla samas sihtotstarbeline. Igaüks saab osaleda annetamises ja igaüks saab otsesel või kaudsel moel annetamisest kasu. Mänd, K., Noor, K., Uus, M., Uudelepp, A. (2011) „Väärlikaks ja õnnelikuks: annetamise analüüs ja soovitused.“ Kättesaadav: https://www.siseministeerium.ee/public/Annetamise_analyys_Praxis_2011.pdf

²³ Ka see ettepanek leidis Vabariigi Valitsuse kabinetiistungil toetust, seega on võimalik, et uues arengukavas pole sellele küsimusele enam sellisel kujul keskenduda vaja.

²⁴ Vabatahtlik tegevus on oma aja, energia või oskuste pakkumine vabast tahtest ja rahalist tasu saamata. Vabatahtlikud aitavad teisi või tegutsevad peamiselt avalikes huvides ja ühiskonna heaks. Oma pereliikmete abistamist ning rahalisi või esemelisi annetusi ei loeta vabatahtlikuks tegevuseks. Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014. Kättesaadav: https://www.siseministeerium.ee/public/KODAR_VV_.pdf

võimalik välja pakkuda toetavaid tegevusi. Vabaühendused aga ei pruugi alati näha vabatahtlikke kui lisaressurssi ühenduse töö toetamiseks, probleeme on ka vabaühendustes tegutsevate vabatahtlike motiveerimisega.

41. Elanikkonna teadlikkus vabatahtlikust tegevusest on küll paranenud, kuid endiselt levib hoiak, et vabatahtlik tegevus võrdub peamiselt füüsilise tegevusega, kuigi on ka muid viise. Ka ei teata, et nende tööd loetakse vabatahtlikuks tegevuseks – esineb palju nn mitteteadlikku vabatahtlikku tegevust, mis moonutab kogutavaid andmeid.
42. Professionaalidest vabatahtlike tegevuse edendamist takistab nn vahemehe puudumine, kes aitaks kokku viia potentsiaalsed vabatahtlikud või nende tööandja ning sobiva vabaühenduse.
43. Üldisemalt võib osutada probleemiks ka vabatahtlike tegevust toetava ühtse taristu puudumine, mis otsiks, vahendaks ja nõustaks vabatahtlikke.

Lisaks ülal loetletud väljakutsetele on veel kaks teemat, millega tuleb täiendavalt arengukava koostamisel arvestada.

Esiteks, **regionaalsed ehk piirkondlikud erinevused** puudutavad nii ühendusi kui üksikisikuid. Oluline on selgitada välja, millised on kodanikuühenduste ja kodanikuühiskonna roll kaugemates Eesti piirkondades. Mõnes Eesti piirkonnas näiteks puudub kriitiline mass elanikke, et kodanikuühiskonna teemadega võrdselt tegeleda. Linna- ja maa-asulates on lahendamata aga küsimus, kuidas tagada asumi-, alevi- vm vanema kaasatus kohaliku elu otsustavatesse küsimustesse.

Teiseks, **sektorite- ja valdkondadeülese koostöö edendamisel** on seni arendustegevustes jäädud kinni sektorite piiridesse. Näiteks tulumaksuseaduse muutmise ettepanekutes käsitleti küll kodanikuühenduste vaadet, kuid jäeti käsitlemata äriettevõtete annetusi puudutav osa. Samamoodi võib juhtuda, et erinevate strateegiadokumentide eesmärgid ei haaku omavahel, st et strateegiadokumendid võivad üksteisele vastu töötada. Et selliseid olukordi vältida, tuleks arendus- jm tegevustes käsitleda kõiki kolme sektorit tervikuna, samuti tuleb võimaluste piires ühildada eri valdkondades tehtav, näiteks haridus, eakad ja keskkond, et ühe algatusega luua suuremat väärtust ja mõju.

V ETTEPANEKUD UUE ARENGUKAVA KOOSTAMISEKS

Järgnevalt on esitatud Vabaühenduste Liidu EMSL juhataja Maris Jõgeva ekspertarvamusele tuginedes ettepanekud, millega valdkonna uue arengukava koostamisel tuleks arvestada.

Lühidalt kokku võttes - kokkuhoiupoliitika sunnib ümber mõtestama, kuidas riik saab panustada vabaühenduste tegutsemiskeskonna soodustamisse. Avaliku sektori juhtroll peab pigem suurenema, mis tähendab ka suuremat vastutust välja antud toetuste mõju osas, tähtsamaks muutuvad mitterahalised toetused. Avalike ressursside kasutamisel hakatakse enam mõtlema läbipaistvusele ja põhjendatusele.

Konkreetsemad ettepanekud:

- Kuigi kodanikuühiskonna arengukava on küll valitsuse tegevusplaani kodanikualgatuseks soodsa keskkonna loomiseks ja kodanikuühiskonna tugevdamiseks, eeldab eesmärkideni jõudmine aga tihedat ja läbimõeldud partnerlust vabaühendustega. Partnerlus ei tähenda ainult projektpõhist üksikute ülesannete

delegeerimist vabaühendustele, vaid ka taktika ja tegevuste sisu omavahel läbirääkimist ning kokkuleppimist, ülesannete jagamist ja koos tulemuste hindamist.

- Arengukava koostamisel tuleb teha koostööd nendega, kellelt eeldatakse tegevusi arengukava rakendamisel. Prioriteedid ja vajadused tuleb enne kokku leppida ja nendest rakendusperioodil kinni pidada. Muutused võivad olla vajalikud ja mõistlikud, kuid siis peavad need olema põhjendatud ning kõigile arengukava osapooltele ühtviisi arusaadavad.
- Tegevusplaani koostamisel tuleb pidada silmas tegevuste omavahelist mõju, et need ei muutuks ühekordseteks sammudeks, mida saab küll projektipõhiselt “ära teha”, kuid mille tulemused ei aita eesmärgile lähemale. Oluline on mõelda tegevustele (aga ka meetodikale, tööriistadele), mis aitaksid erinevaid arengukava tegevusi omavahel siduda. Ka tegevuste järjekord peaks olema loogiline, et samm-sammult tulemuste poole liikuda.
- Arengukava elluviimist toetaksid pikemaajalised strateegilise partnerluse lepingud, millega sõlmitakse partneriga kokkulepe koostööks eesmärkide poole liikumiseks, jagatakse ülesanded ja vastutus. See annaks võimaluse teha vabaühendustega koostööd mitte üksikute tegevuste kaupa, vaid terviklahendusi silmas pidades. Samuti aitaks selline koostöövorm rakendusplaani tegevusi omavahel siduda ja seeläbi tegevuste tulemusi parandada ja mõju suurendada.
- Tark üldistamine tegevustes on mõistlik, et mitte keskenduda üksikutele ja vähem mõju omavatele ühekordsetele tegevustele. Teisalt peab üldistamisel leidma tasakaalu, et liialt üldsõnaliste plaanide mõju ei kannataks - üldisem sõnastus võib viia selleni, et rakendamisel töötatakse vaid mingi osaga ambitsioonist. Liiga kitsas lähenemine aga “pisiprojektidele” keskendumisele. Uue perioodi arengukava koostamise käigus oleks mõttekas analüüsida kriitiliselt ka probleemide ja arendamist vajavate suundade omavahelisi seoseid - sobitada kokku tegevused, mis kokku sobivad ja hoida lahus, kus see on mõjuks ja efektiivsuseks vajalik.
- Arengukava elluviimine vajab juhtimis- ja vastutusjulgust. Võrgustiku juhina tuleb arengukava rakendajal võtta vastutus - jälgida, nõuda ja seista selle eest, et arengukava täitmine oleks tulemuslik ja tähenduslik. See tähendab partneritega selget rollide, vastutuse, ülesannete ja tähtaegade seadmist. Hea juhtimine aitab hinnata mõju ja kavandada jätkutegevusi.
- Arengukava koostamisel tuleb hinnata rakendamise ressursse. Pigem keskenduda üksikutele prioriteetidele, kui proovida väheste võimaluste juures tegeleda veidikene kõigi probleemidega valdkonnas.
- Programmiline lähenemine töötab paremini kui üksikud tegevused. Kokkuvõttes kulub just üksikute tegevuste kaupa eesmärkide poole liikumisele enam ressursse, samas üksikute projektide mõju ei ole nii kindel, eriti kui projektid ei ole omavahel piisavalt seotud.
- Katseprogrammide ettevalmistamisel ja käivitamisel tuleb juba arengukava koostamisel mõelda pikemaajalisele plaanile, et uudsed lähenemised võetaks omaks ja need saaksid katseperioodil “jalad alla”. Tulemuslikkuse mõõtmise indikaatoriks on hea seada algatuse elujõulisust hindav indikaator (nt osalejate arvu hindamine peale katseperioodi).

Tulevikutrendide võimalikku mõju arengukava valdkondade lõikes saab kirjeldada järgmiselt:

	Avaliku sektori ressursside vähesus	Teenuste osatähtsuse tõus	Vabaühenduste roll ja vastutavus	Sektoritevaheliste erinevuste vähenemine
Kodaniku-haridus	Tähtsustub vabaühenduste missioon ja roll kodanikuhariduse edendajana.	Mitteformaalse kodanikuhariduse toetamise/kaasamise olulisus.	Eesmärgipärased võrgustikud, kus rollid ja vastastikused ootused on läbi räägitud. Sektorisiseste tugiteenuste areng.	Rõhk aktiivsel kodanikul, võrgustikel, paindlikel ja spontaansetel koostöövormidel.
Kodaniku-ühenduste tegutsemis-võimekus	Riigi panused vabaühenduste tegutsemis-keskkonda, sh õiguskeskkonna olulisus; mitterahalised toetused.	Omatulu teenimise võimekust toetavad tugiteenused, sh: ärimudelid, hinnastamine, turundamine, jms.	Enam tähelepanu sisedemokraatial; LTA teemad ²⁵ . Selgus avalikes huvides tegutsemises.	Tugiteenuste ülevaatamine ja vajadustele kohandamine. Koostöömudelid.
Avalikud teenused, delegeerimine	Täpsemad teenuste kriteeriumid. Sotsiaalse ettevõtluse, kogukonnateenuste roll. Teenuste rahastamismudelite ümbervaatamine.	Partnerlus teenuste arendamisel, delegeerimisega kaasneva potentsiaali ning lisaväärtuse mõistmine.	Ühingute võime vastata administreerimise, aruandluse ja kommunikatsiooni viiside osas avaliku võimu standarditele.	Teenuse pakkumise ja arendamise kompetentsi kasvatamine vabaühenduste seas.
Kaasamine	Enam strateegilist partnerlust ja koostööd kaasamisel.	Vabaühendused kui eksperdid - ohuks kaugenemine liikmetest ja võime toimida altpoolt tuleva algatuse kanalitena.	Esindusorganisatsioonide töö läbipaistvus.	Osalusdemokraatia mehhanismid ja otsustusprotsesside läbipaistvus; rohkem avatud kaasamist.
Heategevus ja filantroopia	Suurem huvi ja vajadus erasektori kaasamisele. Eraannetuste soodustamine.	Vabatahtlike kaasamine avalike teenuste pakkumisse.	Heade tavade levitamine ja järgimine.	Erinevate annetuste kogumise mudelite katsetamine ja vabatahtlike kaasamine.

²⁵ LTA - *Legitimacy, transparency, accountability* (eesti keeles: legitiimsus, läbipaistvus, vastutavus)

VI SEOSSED TEISTE VALDKONNA ARENGUKAVADEGA

Seosed arengukavade läbivate valdkondadega

- **Kliima ja keskkonnahoid** – seos neutraalne, ei kahjusta.
- **Võrdsed võimalused** – seotud. Kodanikuühiskonna arengukava võtmes on oluline kaasata kodanikualgatuslikesse tegevustesse nii mehi kui naisi, erinevas vanuses elanikke, puudega inimeste ning erineva rahvusliku kuuluvusega elanikke. Seni oleme panustanud näiteks selle kaudu, et nii Harju maakonna kui Ida-Viru maakonna maakondlikus arenduskeskuses töötab vähemalt üks venekeelsete vabaühenduste konsultant. Tellitavates uuringutes, kus see on asjakohane, vaadatakse ka vastavate tunnuste lõikes erinevusi kodanikualgatuslikus tegevuses osalemises.
- **Infoühiskond** – seotud. IKT lahendused on üks viis, kuidas vabaühendused end nähtavamaks suudavad teha ning selle kaudu kas uusi inimesi kaasata või olemasolevatega suhelda. Seni on koostöös maakondlike arenduskeskustega korraldatud näiteks vabaühendustele koolitusi vabavaraliste kodulehtede loomiseks ja haldamiseks. Ka on kodanikuühiskonna arengukava seotud erinevatest e-keskkondadest kogutavate andmete võtmes – oluline on maksimaalselt kasutada vabaühendustelt kogutavate andmeid seal, kus need juba esitatud on, ning mitte koormata vabaühendusi andmete topelt esitamisega.
- **Regionaalareng** – seotud. Kodanikuühiskonna arengukava võtmes on oluline, et arendustegevused ulatuksid üle Eesti. Selleks on seni tegutsenud igas maakonnas maakondlikud arenduskeskused, mis nõustavad ja koolitavad kohalikke vabaühendusi projektitaotluste koostamise, annetuste kogumise jm olulistel teemadel. Arengukava koostamises oleme näinud ette ka igas maakonnas toimuvad maakondlikud arutelupäevad, mille eesmärk on välja selgitada võimalikud piirkondlikud eripärad või vajadused tegevuste tähtsustamiseks. Suur osa kodanikuühiskonnast tegutseb kohalikul tasandil, näiteks küla- või asumiseltside vormis, seega mõjutab loodav arengukava ka regionaalarengut.
- **Riigivalitsemine** – tugevalt seotud. Kodanikuühiskonna arengukava aitab kaasa tõhusamale riigivalitsemisele. Vabaühendused saavad olla riigile partneriks näiteks teenuste osutamisel, millega on võimalik teatud (avalikke) teenuseid osutada tõhusamalt ja mõjusamalt. Kodanikuühiskonna arengukava on plaanitud käsitleda ka kaasamise teemasid, sh kaasamise hea tava senisest ulatuslikuma rakendamise toetamiseks. Samuti on loodav arengukava seotud andmete küsimisega – kavas on maksimaalselt ära kasutada olemasolevaid (registri)andmeid ja statistikat ning tuginetakse olemasolevatele uuringutele-analüüsidele või vajadusel tehakse need.

Seosed strategiadokumentidega

Vastavalt Vabariigi Valitsuse 13.12.2005 määrusele nr 302 „Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord” lähtutakse arengukavade koostamisel Riigikogus või Vabariigi Valitsuses heakskiidetud julgeolekupoliitikast, riigi konkurentsivõime tõstmise ja säästva ning jätkusuutliku arengu strateegilistest arengukavadest.

- Kodanikuühiskonna valdkonna arengukava koostamisel arvestatakse **Eesti säästva arengu strateegia „Säästev Eesti 21”** eesmärkidega. Strateegia seab üheks eesmärgiks sidusa ühiskonna läbi sotsiaalse kaasatuse, regionaalse tasakaalu ja

tugeva kodanikuühiskonna. Kodanikuühiskonna arengukava üldine eesmärk toetab säästva arengu strateegia eesmärgi saavutamist.

- Arengukava on kooskõlas **Konkurentsivõime kavaga „Eesti 2020”**. Konkurentsivõime kavas on muuhulgas eesmärgiks SKT tõstmine ühe elaniku kohta. Ka kodanikuühendustel on roll SKT-s, kuivõrd kodanikuühendused loovad töökohti ja müüvad oma tooteid või teenuseid. Kodanikuühiskonna panus SKT-sse jääb 2013. a seisuga u 2% piirimaile. Samuti on vabatahtlik tegevus, millele Kodanikuühiskonna arengukava samuti keskendub, üks võimalus töötutel taas tööturule naasta, hoides ennast kahe töökoha vahel aktiivsena ning täiendades oma oskusi või teadmisi. Seega võib vabatahtlikust tegevusest olla kasu tööhõive taseme tõstmisele.
- Ka on loodav arengukava seotud **Noortevaldkonna arengukavaga 2014-2020**, täpsemalt kolmanda alaeesmärgi kolmanda meetme „noorte aktiivsuse osaluse toetamine kogukonnas ja otsustes”, mis toetab kodanikuühiskonna arengut.
- Arengukava on ka seotud Siseministeeriumi valitsemisala tegevuskava eesmärgi “kodanikualgatuse ja osalusdemokraatia edendamine kodanikeühenduste ja avaliku võimu koostöös” tegevusega „kodanikuühiskonna arendamine ja kodanikuaktiivsuse tõstmine”. See omakorda on seotud riigieelarve strateegia peatükiga 18 „riigivalitsemine ja kodanikuühiskond” ja Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi peatükiga „kodanike riik”.
- Euroopa Liidu tasandil ei ole sätestatud otsekohalduvaid või siduvaid kodanikuühiskonda reguleerivad õigusakte. Arengukava on kooskõlas Euroopa Komisjoni Valges Raamatus Euroopa Valitsemise kohta toodud põhimõtetega ning dokumendis esitatud ettepanekutega²⁶.
- Samuti arvestab arengukava Euroopa Komisjoni aruteludokumendis „Euroopa Komisjon ja kodanikuühendused: partnerluse tugevdamine”²⁷ esitatud ettepanekutega. Arengukava koostamisel on arvestatud kodanikuühiskonna arengu üldisi suundi Euroopas ning seniseid valdkonna arengut käsitlevaid strateegilise dokumente, sh mitmeid Euroopa Nõukogu dokumente ja soovitusi.

VII ARENGUKAVA VÄLJATÖÖTAMISE KORRALDUS

Arengukava koostamist koordineerib Siseministeeriumi regionaalministri valitsemisala, kaasates sellesse nn juhtrühma, kuhu kuuluvad erinevate asjaomaste ministeeriumite esindajad ning vähemalt regionaalministri valitsemisala strateegilised partnerid kodanikuühiskonna valdkonnas Vabaühenduste Liit EMSL ja Eesti Külaliikumine Kodukant. Peale nende kaasatakse juhtrühma töösse sotsiaalset ettevõtlust edendav Sotsiaalsete ettevõtete võrgustik (SEV) ja sotsiaalse innovatsiooni ja strateegilise filantroopia edendamise tegelev Heateo Sihtasutus ning SA Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Arengukava töötatakse välja koostöös erinevate partneritega, sh Sotsiaalministeeriumi soolõime ja võrdse kohtlemise valdkonna ametnikega. Allpool on toodud välja esialgne partnerite nimekiri viie võtmeteema lõikes. Nimetatud partnerite ning teiste soovijate, keda esialgses loetelus välja toodud pole, põhjal moodustatakse igal teemal töörühmad. Vastavalt teemale ja vajadusele kaasatakse teisi asutusi ja eksperte.

²⁶ *White Paper: European Governance COM (2001) 42*

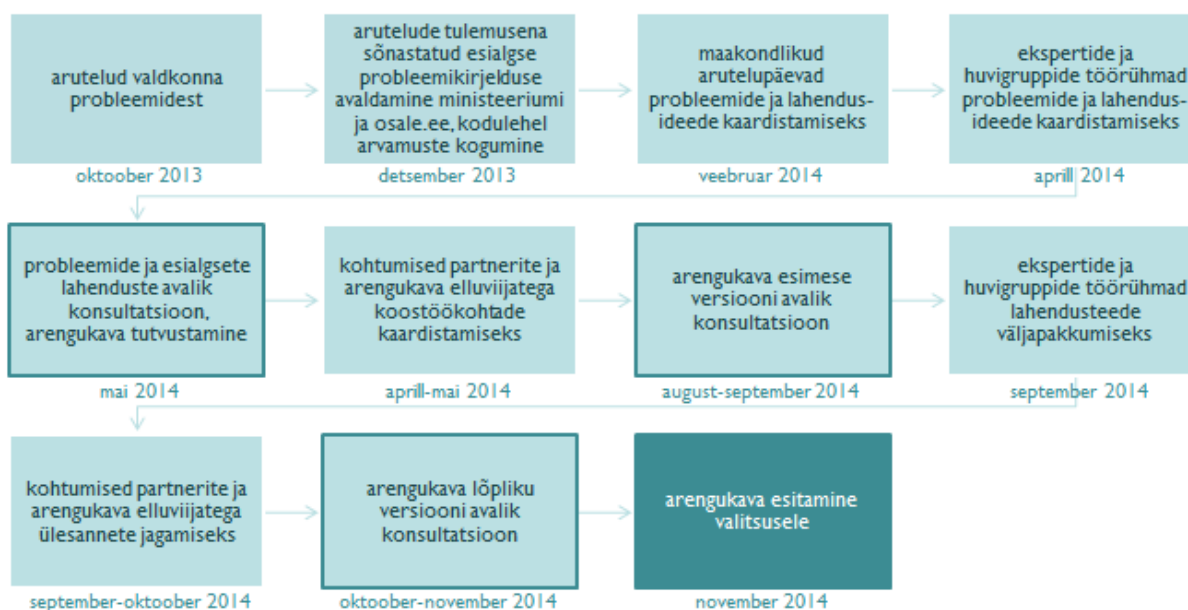
http://ec.europa.eu/governance/white_paper/en.pdf

²⁷ http://ec.europa.eu/transparency/civil_society/ngo/docs/communication_en.pdf

Joonis 2. Kodanikuühiskonna valdkonna arengukavasse kaasatavate esialgne nimekiri

Allpool on välja toodud esialgne avalikkuse kaasamise kava. Kuupäevad võivad muutuda, sõltuvalt kooskõlastamise kiirusest ja arengukava koostamise ettepaneku heakskiitmise ajast.

Joonis 3. Kodanikuühiskonna valdkonna arengukava esialgne kaasamise kava

VIII ARENGUKAVA VÄLJATÖÖTAMISE ESIALGNE AJAKAVA

Tegevus	Tulemus	Tähtaeg
I etapp – arengukava koostamise ettevalmistus		
Arengukava koostamiseks fookusgruppide ja kohtumiste korraldamine	Strateegiliste partneritega on kokku lepitud arengukava põhisuunad, kaks fookusgruppi peamiste siht- ja sidusrühmadega on sisendi kogumiseks korraldatud	Oktoober 2013
Arengukava koostamise ettepaneku esitamine Vabariigi Valitsusele	Ettepanek on kooskõlastatud asjaomaste osapooltega ning Vabariigi Valitsuses heaks kiidetud	Märts 2014
II etapp – võimalike probleemide ja lahenduste kaardistamine, kaasamine		
Töörühmade läbiviimine	Töörühmades on kaardistatud probleemid koos võimalike lahendustega	Aprill ja september 2014
Huvirühmade kaasamine	Kõik olulisemad huvirühmad on kaasatud ning saanud võimaluse oma seisukohad esitada	Detsember 2013 – november 2014
III etapp – arengukava ja rakendusplaani esialgse kavandi koostamine		
Arengukava dokumendi koostamine koos rakendusplaaniga	Valminud on esialgne versioon arengukavast koos rakendusplaaniga	August 2014
IV etapp – lõpliku arengukava koostamine ja kinnitamine		
Arengukava kooskõlastamine ministeeriumite ja huvirühmadega	Arengukava on teiste osapooltega kooskõlastatud	September 2014
Arengukava täiendamine vastavalt kooskõlastuselt saadud ettepanekutele	Arengukava eelnõu	Oktoober 2014
Arengukava esitamine Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks	Arengukava on Vabariigi Valitsuses kinnitatud	November 2014

IX ESIALGNE HINNANG VALDKONNA ARENGUKAVA KOOSTAMISEGA KAASNEVATELE MÕJUDELE

1.1. Kavandatav muudatus või meede	Osalusdemokraatia tugevdamine ja kodanikuhariduse ning –aktiivsuse taseme tõstmine							
1.2. Mõjuvaldkond ja alavaldkond	Sotsiaalsed, sh demograafilised mõjud – tööturg ja osalemine ühiskondlikus elus	1.3. Mõju avaldumisega seotud asjaolude kirjeldus	Vabatahtliku tegevuse soodustamine aitab noortel omandada esimest töökogemust ning seejärel olla tööturul konkurentsivõimelisemad ning töötutel säilitada aktiivsus ning sotsiaalsed sidemed. Laiemalt pakub vabatahtlik tegevus võimaluse omandada uusi oskusi ja teadmisi, mida on võimalik hiljem tööturul enda jaoks ära kasutada. Eelnõu soodustab eri sotsiaalsete rühmade, sh noorte võimalusi osaleda ühiskondlikus elus ning suurendab elanike ühiskondlikku aktiivsust (vabatahtlikku tegevust ja annetamist). Ka mõjutab eelnõu mittetulunduslike organisatsioonide aktiivsust ja arengut näiteks nende rahastamise mitmekesistamise eesmärgil majandusliku tulu teenimise soodustamise kaudu.	1.4. Mõju olulisus				1.5. Koondhinnang mõju olulisusele Mõju ei ole oluline.
2.2. Mõjuvaldkond ja alavaldkond	Mõju majandusele – halduskoormus	2.3. Mõju avaldumisega seotud asjaolude kirjeldus	Eelnõu ei suurenda, kuid eelduslikult vähendab või lihtsustab mittetulunduslike organisatsioonide poolt riigile teabe edastamise kohustust ning sellega kaasnevaid võimalikke kulusid. Eelnõuga soovime jõuda sinnani, kus riigi kogutavaid andmeid oleks rohkem võimalik kasutada poliitika kujundamiseks.	2.4. Mõju olulisus				2.5. Koondhinnang mõju olulisusele Mõju on oluline.
3.2. Mõjuvaldkond ja alavaldkond	Mõju regionaalarengule – kohaliku tasandi positsioon ja osalus poliitikakujundamise protsessis	3.3. Mõju avaldumisega seotud asjaolude kirjeldus	Eelnõuga panustatakse otsuste tegemisse kaasamisele ning poliitika kujundamises osalemisele. Võimalikud piirkondlikud eripärad kodanikuühenduste omaalgatuse toetamiseks selguvad arengukava koostamisel.	3.4. Mõju olulisus				3.5. Koondhinnang mõju olulisusele Mõju on oluline.
4.2. Mõjuvaldkond ja alavaldkond	Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele – avaliku sektori rahastamine, sh kulud ja tulud	4.3. Mõju avaldumisega seotud asjaolude kirjeldus	Eelnõu mõjutab finantskontrolli avalikus sektoris või finantsotsuste läbipaistvust. Ka mõjutab eelnõu mittetulundussektori rahastamist või finantssuhteid riigiga, eelkõige kodanikuühenduste riikliku rahastamise korrastamise ning vastava juhendmaterjali põhimõtete rakendamise võtmes.	4.4. Mõju olulisus				4.5. Koondhinnang mõju olulisusele Mõju on oluline.
		Ulatus väike	Sagedus väike	Sihtrühma suurus keskmine (arvestades, et viimase 12 kuu jooksul on vabatahtlikku tööd teinud ca 30% Eesti elanikest ning, et tulu/toetust on 2012. aastal deklareerinud u 25% registreeritud MTÜ-dest ja SA-dest)	Ebasoovitavate mõjude risk väike			
		Ulatus väike	Sagedus väike (näiteks majandusaasta aruande esitamisel)	Sihtrühma suurus suur	Ebasoovitavate mõjude risk väike			
		Ulatus väike	Sagedus keskmine	Sihtrühma suurus keskmine	Ebasoovitavate mõjude risk väike			
		Ulatus väike	Sagedus keskmine	Sihtrühma suurus keskmine (tulu või/toetust on 2012. aastal deklareerinud u 25% registreeritud MTÜ-dest ja SA-dest)	Ebasoovitavate mõjude risk väike			

Edasine analüüs	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mõju majandusele – halduskoormus. Enne mistahes meetme planeerimist, mis halduskoormusele mõju avaldada võiks, tuleb hoolikalt läbi kaaluda kõik kõrvalmõjud. Arengukava koostamise ettepanekus on küll tõstatatud vabaühendusi puudutavate andmete kättesaadavuse ja avalikustamise aspekt, kuid enne muudatuste tegemist konsulteerime asjaomaste osapooltega, näiteks Statistikaameti, Registrate ja Infosüsteemide Keskuse, Justiitsministeeriumi jt-ga võimalike kaasnevate mõjude osas. Eraldi uuringut ei ole kavas teha. 2. Mõju regionaalarengule – kohaliku tasandi positsioon ja osalus poliitikakujundamise protsessis. Mõju esinemise sagedus ja sihtrühma suurus on küll keskmise, st otsuste tegemisse kaasatakse ühendusi regulaarselt ning ka osalejate arv on üle Eesti suur, siis eraldi uuringut ei ole ka siin kavas teha. Pigem tuleb jälgida koostöös Riigikantseleiga, kes vastutab kaasamisega seotud küsimuste eest, et ükski kaasamist soodustav meede ei suurendaks halduskoormust ning kaasamisest ei saaks asi iseenesest, vaid oleks siiski protsessi toetav osa. 3. Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele – avaliku sektori rahastamine, sh kulud ja tulud. Eelkõige on siin mõju olulisus tingimusega, et 2013. a kevadel välja töötatud ühenduste rahastamise juhendmaterjali rakendamine vajab teatud regulatsioone vm. Samas peaks rahastamise juhendmaterjali põhimõtete rakendamine suurendama avaliku sektori finantsotsuste, st mittetulundusühenduste rahastamisotsuste läbipaistvust ning seega tooma kaasa positiivse mõju. Mõju täpsustamiseks valmib 2015. a alguses kodanikualgatuse institutsionaliseerumise uuring, kus üks osa keskendub ka ühenduste rahastamisele avalikust sektorist.
Miks on mõju ebaoluline?	<p>Hindame sotsiaalseid, sh demograafilisi mõjusid (eelkõige tööturg ja osalemine ühiskondlikus elus) väikeseks. Käesoleva dokumendi kirjutamise ajaks veel avaldamata regionaalministri valitsemisala ja SA Kodanikuühiskonna Sihtkapitali tellitud ja SA Poliitikauuringute Keskuse Praxis koostatud uuringu andmeil on viimase 12 kuu jooksul vabatahtlikus tegevuses osalenud u 30% Eesti elanikkonnast. Seega, kui ühiskondlikus elus osalemise ja kodanikuaktiivsuse tõstmise sihtrühmaks loeme kogu elanikkonda, olenemata sotsiaaldemograafilistest tunnustest, mõjutab kavandatav meede ehk arengukava siiski alla 50% sihtrühmast. Mõju ulatus on väikene, sest vabatahtlikus tegevuses osalemine ei eelda objekti kui terviku käitumises erilisi muutusi. Mõju avaldumise sagedus on väike, sest tõenäoliselt mõjutab meede eelkõige neid, kelle kokkupuude vabatahtliku tegevusega on ebaregulaarne, juhuslik ja harv. Ebasoovitavaid (negatiivseid) mõjusid ei esine.</p>